

Көпшүн жонго бүктөр бейиз салышынгу туунап
мөккүрдөргө Сибирт билашынгу туунап, үтүө тил
эттилар. Ол арээрн ити үкүсүгүр тилга эрэ норуот
билаашы этэ. Бу лешинг киттыбыт дон олохтоох би
йини длаашын ортанинара ээни иттилик көстүүгэ ку
булүйбэттарын тулугар өссө тогуа мариантатап көрөп
бирин улахан суолталаах, үтэллир сокуон ылылмаш
таарын бөлмөтөттөлэр.

Чурагчигнааг спортингай оюула тэрийээчигна.

 $+CO_2$ выпр.

буоллар, кэҥси түсүөккү 33.

—Кэлэн учууталлаатын?

—Бийн, птунтнзг эмнэ оетуруйлаах. Дла, ман-
нык. Сайнн Анаабыртан уопшускабар кэлэ сырытта-
хына, Дьокуускайга артист Лазарь Лазарьевич Сер-
гучев юрсөн Москвада Щенкан патынан театральнай
училищцада барбыт ололортон яки оро товонн кэлэ,
ол мнесталаргаар дьону сүүмэрдишлэр, туттарсан
көр диэбитэ. Кини мнэги драматическай куруһуокка
дьарыктаабыт кини буолаада дин. Мин туттарсан ик-
кис туру наснытын киниэ Д. Ф. Ходулов Майаттан
эдрэкэи уолаах кымыны булун сүүмэрдээ кыллар-
быт этэ, олор үөрэлэ барбыттара. Дмитрий Федотович
мнэхэ: «Эн ырыаһат буолуоххар сөн эбиккин, ноһоо,
күһүөрү консерваторияга туттарсан көр, Ленинград-
тан кэлэн тутуохтара, кытаат!»—диэбитэ. Мин биһир-
ый устата Анна Егоровада Ленинградтаагы консерва-
торияга туттарсарга млыамрга дьарыктаннын Кыр-
дык, күһүөрү консерваториятан туттааччылар кэл-
дилэр. Биһир-ини мнэстэбэ эмискэ туттарсааччы буо-
луный буола түстэ. Театр, радио хорутар быһаччы
үлэни сымдар дьон туттарыстылар. Мин киһирбөккэ
хааллым. Хорга артиһынан киһир диэбиттэрин сөбү-
дэмэстим.

Ани Үйхэ Бүдүүлэгтэйх, махтм ээлж өсхүрүйл-
лаах. Буу оройуонга Орогчот өсхүрэгтэйгэр үгүүтэл-
лэхтээхэйх, дингшэн, оччолорто Үйхэ Бүдүүлэгтэй
драматической театрга артист мээстэйгэр конкур-
балаарбигтээр, очон өмддэйх сөрүгүм өднө туттарсан
кирини өтө. Тийһэн кири мй киригэ үгүүталаабатым
кинхэ билэ туттарсымыа киригэ хавалым. Театр ди-
ректора Андриан Саенцов, артистар Христофор Ман-
симон, Алексей Попов «уолбутуя ылабыт» дигэв буол-
дулар. Уаолкири саргиттэн көнүлэгтэнтэ ажал дигти-
лэр. Ханна баарый, оройуон да, министерство да
үлэгиттэн көнүлүүр, бөхсөдүүр авт суох.

[illegible]

дөн. Манин үзлэмбит сымдарбын оруу үчүгәйдик
өйдүү-санын сымдарбын. Вислаий Лыткин, Федор Го-
голев, Марин Турантсена, Александра Аммосова, Кон-
стантин Барашков уонна Иннокентий Красильников
ырыаһыттары, баяныст Михаил Протодяконовы, үч-
күүлээн тайар Иоган Овочешниковы, Кэчээри Селен-
цову оччодорго көрөрүт эбитэ буоллар. Элбэхтин
гастролдарга сымдарбыт, субуотунньуктары тари-
йарбит.

—Эийгийн үгсүүнэ, драманы тууруулагчдыг бэлгэдсэн бийр идэлдэхтэрин даданы, көрөөчүүдэр даданы куруутун ойччу туталлар, ити барыта эйнэхэ хайдах тахсарий, кыалларий? Холобур, ааспыт саас улуусы драматическай аймгыншлары туруурууга бастакы минстэи он туруурбуат «Kyoх Кёппе уоина да атыттар» э диир постановкыг мэдэгдэ дии.

—Кийиргилсирбин сөбүлээбит барайым.— Хоту Анаа-
бырга үлэлин сыдыан республикатаагы ыччаттар
ажкаас фестивалларыгар «Арагаас сухус аныгытар» дииш
үнгүүнү туруорган лауреат аатын ылытыым. Алагар-
га үлэллир кэниэр Сурун Омолдоон «Охонноон» дииш
кэпсээнини илсепшировка суруйан туруорбутум. Кэ-
ли араас кэмга, холобур, Чакырга «Таас табанын»,
Одьулуунга «Күөрэгэйи», Мындагаайыга «Дьыдагы
Дьааныбы» туруорбуппун көрөөччүлөр ылымныт-
та, сөбүлээбиттэ дикхили сон.

— Мындагайыга музей тэрийн, анан кэбистинг дин, кониору, кыра ба буолбатах, улахан, этэргэ дылы, кини луга-тоҕон, «этгээн-сигиниээн» нөрөр музейын, бу туһунан кэпсэи түспэктин ээ.

— Мин хас үзлээбит оркуулин найм үрүнээччилэргэ ааспыт олоду хөрөнһилнэр мүйеи, мул саатар, история хохун тэрийэргэ кыһалларым. Итинэхэ үлээсиптэм дарамы. Аны турун Одьулуунга Ленин аатынан колхоз комсомольскай тэрилтэтин босхоломмут секретарынан туурт сыл үлээсиптэм. Оччолорго бу постхоз председателинэн, Егор Семенович Николаев диги киһи киһигэ үлээсиптэ. Колхоз бырабылыанньата куориттан худфону кытта сибээстэһэн улуу художниктар араас үчүтэй үлэлэрин—хартыыналарын ылап Мындагаайым, Одьулуун кулуунтарыгар таһаарып ырылчыгы ыйнабыта. Аны турун, духовой оркестр толору комплекта буузуллубута. Мындагаайыга оччолорго кулуун сибидяссойинэн үлээсиптэ Е. С. Дьячковскайдыын график-художник Лаурентий Неофитов музейи аспыһыат. Билигин бу ахтыламбыт-тартан тух да хаалбата, улахан аныыны онгостон алоорбут.

Былларымын Социалистическая Улз Геройа Р. И. Константинов 400 санын туолуутун юрсо ийилик историктын келешир, юрдюрдюр музейи аспаныпатын бярэбит ситинибит быһыматынан толкуйдуубун.

—Амга орто оскулдта экологической хаймсхалаах оскулаа быһыытынан үдэлээн, биллээн эрэр. Кини эл оһорбут программаһынан ааспыт сыллаахтан үлэлиир. Аны бүтүн республиканы «сүһүбэр туруорбут» «Кустук» республикатаады тэбигирдэр кини тэриллэн, сайын оҥо аймагы Сахабыт сирин кинэс уора-быйыттан түмэр буолубута иккис сайына. Бу туһунан түгү атынэ эһэй?

—Болдугур нэвчилнэгэ Саха сиринь биир баар-суох маанылаах өрүһүн—Азия кытылыгыр одорор. Санаан даҕаны көрдөххө, бу бэйэжээннээх айылга далбардаах бүччүмүсэр төрөөбүт-үөсүмүбүт өвөлөр тудалыыр эйгэлэрин билбөт буоллаختарына хайдах да сатамныта суох буолуо, дээ, ол иһин география учууталаа ааттаах киһи «Мындаҕайын кытыла» диэн программаны суруйан бигэрэстэтэрин, итинэн үлэллэбин.

Быдыларыны бу программанын кэпэтин, СР Үөрөдүн министрствотун үөһэ «Саха-Азия оҕолоро» фонд тэрийиинэриин, көрүлүшүнэриин ытыаллыбыт «Оҕо сайымгыс сынналанын тэрийиин, үлөнүн хааччыйыы, доруубууатын туһаарыы» дээн республикатаагы юзукурска кыттан бастагы министэри ылытыым.

— Николай Иванович, бидэний бэлтгэл, бидний барт чэнгэжигт суух олоххо тийнхэн нэмэлбэйт, эи үлэлэмбэйт культуураг, бидний аймгымыллаахтын үдэний сүлддэр үердэний зийгэлэрэгтэн штыг сарбынны сымнах хотуура буруустайн эрэг. Мааг тоно солтоох днн санынхыг?

—Бэрт ошук: гаргылаах саапа дин санаабаннын, барытын сабап үтүөкэ тийэрбитин билэбинин, агар-дас «сарбыллы» дигэн тыл туту этэрин, түстүүрүү өйдүүххэ сөп дин.

—Баялгийг тэнгэр олохуу ням өрө тавдны дийлэнхийг?

—Эрэлбит мичхаттарга буудлага, Билигийн талыг сирлээр элчүүт оворууга, дэлэтийг аныгы үйэ Кырбасонтаро, гөрөөрийнх савцалыг билигийн-көрүүнээг савилэмийт Аласовтар наадалар, хиллээр юмшээр хэллэ, хиллээр наадалар.

— Ити эн шунт литературнай геройдарыг олоххо баар дьоннор, итэрэйбни. Түмүккэ биир ыйытардаахтыа. Ииникэ үлүөкө түөх быһааннаа баадалааһы?

— Бастатан туран, «Кустук» экологической-төбдигир-
лөр-кини базэ өттүвөн ханшын бидарабын уюуна кук-
кэ быланнар баялар арзери киин оноро, илсэ ки-
гнн» мээлэ эрлэ өнүкк баялыкта илан кинэ блэр ээ.

Карацута П. СЫРОВАТСКАЯ.

Синюктарга: Н. И. Протодьяконов.

Килин бирахсан бигдэд төрөөн-үсгэсэн аһар үйстгэр ордук кэлиин сааһыра бигэн айһан дундун-сэргэн туһугар энэ төһө-хачча туһалаагы өлүрдүн, бачча тухары төһө көдүүстээхтик олорон кэллин дивэ кэлиин хайһыһан олобуун сурааһын суолун аргыта саваан аһарара эрбиз. Дьэ уонна өскө кини үрүдүб-хараһыһа үлээлээбитэ, сүүрбүтэ-көһүтэ үрүбэ сааски сэр-тах-чуор сүүрүтүнүү дүүрүскэниэх хөрүү буолан тоһуһиһиһа, айбыта-туһубута аһаас аһаас отуһуу аргы-дэгччи аһыһан арыаллаһа сырыттыһына, ыһаабыта-туһубута, арыһиһеһа, караһа уһуһубута маһиһааһах оһордо буолан аргыһаһиһа, бэйэтин дьолдоһуһан са-һаныһа, ааһыһыһа сүһөһа дүү?

Классикын хийтэ бодорхуспатах дьон аал бастаан эмсэ хорүү-тэритэр хайдах эрэ сөччө-бачча аймалаа, арал-дыйнн кэпсэтэ-нэпсэтэ суох, малдыа тугу эрэ тол-куйдуу, «буһара» сымдаар санаатынган дэбигиэ бос-холоно ахуу» суохтуу туттар, өсөө, бэл, толкуруун да мүрдүк көстүүн сөн.

Дэд, отгон киши нь дундэр хвирэн, бэлсэн-хэрсон тогтоодогон барар эбит буоллахына, бу киши бэрэммат баардаадын, талваннаадын уонна онтун бай-тигэр өмүгөрбикэ, дьонго-сүргэсэ аһаабытын билэ-дин. Бу билиги биир дөйдулаахпыт Н. Н. Протодья-конов. Киин улууснут културата сайдарыгар, үөрэх-төөх мичтаа үлүүсүгүт сүратын-смылбатын, билиити-көрүүтүн, бүтүн ологон аһаата.

Книга културни үзгичтэ—ирыхит, түрүөрүччү-ре-
жиссер, сценарист, художник. Книга учуутал—кыраайы
үөрлөччү, эколос, үөрөх программанын автору. Бу
өсө сүрүч-сүрүч өттүдэ ааттаталаатын гынан барап,
Николай Никонентьевич музейи тэрийэччүтүн, хо-
мондой хоһоонуну тутуу уяна уран үнүн ахтыбатыхха,
тодо ара салгыт суох буолуох күүрдүк.

Үгүе ахсыннан хуу-уран самодетальноны Бүтүн Союзтаабы, Россиятаабы уонна республикатаабы кэрүүлэр дипломаннара, лауреаттара, таа сарынсабы Культура динэлэри социалистическай куоталаһыылары республикатаабы, Россиятаабы кыайыылаахтара, ССРС културатын туйгуна, Амма орто оскуолатын директорун экспериментальнай үлүгэ солбуйааччы Н. Н. Протодажновон бүгүн бийири редакциябыт маалдыта. Киии бийиэххэ түбүлүһххэ киирэн кэлбөтө.

Николай Ивановичтайн бу күнээрэ Мындагаайыстан Чурашчыга тахсан «Абыллан» Саньгалайг кишингэр «Дойдубар, бар дьоммор» динг бенефицин—айар бизчэрин ыгтаары бэлэниээн кун саларга суох. бу бизчэр энгэ сымаллаах-соруктаах, тобо дьотэххэ, бу күннээрэ киши—Николай Ивановичтай 60 сааһын бэлэстиир. Дьэ ол нһин эдэр сааһыттан аргыс өгөстөн биһиргэ мэтэлибэт, оонньообут сүһүөх-сүһүөх кэлээнэ дьонго кыттымлаах айар бизчэрин аттара—оторо сыйдыар. Хайа уонна экологическай хайысханын үлэллүүр оскуола тутуах саайаааччылариттан биһирдэтэрэ буол-дага дин, оһон дарааһы өлүрдүн-күннүлүн сэлэрттээр, бэлүүрүөстэрэ ыйысталаһар тобростоох да күрдүк.

Кини Хадар Уордатыгддн тараа суух Хонду урэх хонгор сүрдэх чуумцу, бүтчүм Балирнанах днэл алааска күн сирин көрөн, ого сааһа онно аасныт, Уор-
дэ начальнай оскулатын бүтэрэн, Дириннаа, Чураи-
чинна, Дюкуускайынан орто авал, урдук үөрөнн ы-
лбт, Киннэхэ төрөөбүт буора-алааһа төһөлөөх күндү-
түн, ахтырнаныаарай Николай Ишноткыевач «Угуй-
малар аһыгызылар» днн хобоонугар:

Дынты күрә Үрәдәбар,
Дьолун-мааны бар дьомор
Алаан-миһэн кәһәрбөр,
Ахтан-саяан аһәрбәр
Оро саяһын ымоһ сула,
Орой-мәһкә дынты кәһә
Үгүйдүләр, ыһырдылар,
Ахтылаһынны һобуттүләр.

—Николай Иннокентьевич, бастааг үдэлдт буулбунуу, сөөгөө хайлан тахсыбыгнны, бийгээ-орута да

